

Előzetes adatok a barabási Kaszonyi-hegy (ÉK-Magyarország) Mollusca faunájához

Deli Tamás – Kiss János – Sümegi Pál

*Abstract: Preliminary report on the recent Mollusca of Kaszony Hill at Barabás village (NE Hungary). The authors describe the present-day malacofauna of Kaszony-hill near the village of Barabás, situated in the northeastern part of the Great Hungarian Plain. The authors found the first data on the occurrence of *Balea stabilis* (C. Pfeiffer, 1847) and *Vitrea diaphana* (Studer, 1820) in the Great Hungarian Plain are presented.*

A Hortobágyi Nemzeti Park Igazgatósága állapotfelmérést indított meg 1993-ban az Igazgatósághoz tartozó területeken. Ebbe a munkába kapcsolódtak be a szerzők a Beregi–Szatmári síkság természetvédelmi területei recens Mollusca faunájának a felméréseivel. Több erdőterület mellett a magyar–ukrán határon elhelyezkedő, Barabás községhez tartozó Kaszonyi-hegyen, több mintavételi ponton, kvadrát és egyeléses gyűjtés végeztünk, öt időpontban. Munkánk során több olyan ritka fajt találtunk, amelyek alapján indokoltnak tartottuk az előzetes adatok közlését.

Gyűjtési körülmények a következők voltak:

1. *Terep viszonyok:* A Kaszonyi-hegy a környező 100–107 m tengerszint feletti magasságokból igen jelentős magasságkülönbséggel emelkedik ki (legmagasabb pontjai 219 m, 199 m, 177 m a magyar oldalon). A gyűjtések Kaszonyi-hegy K-i oldalán végigfutó aszóvölgyben, az ún. Szádok-oldalon, a keleti hosszúság: 22 50 fokán, az északi szélesség: 48 03 fokán történtek mely a Pintér, L. et al. (1979) által a magyarországi, recens Mollusca fajok elterjedésénél használatos UTM hálózati térképen az FU 14 négyzethez tartozik. Az aszóvölgy a ma is működő kőbányától (kb 120 tsz fm.) egészen a határövezetig (kb. 190 tsz fm.) nyomon követhető. A relatív szintkülönbség jelentős, átlagosan 55–70 méter 400–700 m vízszintes elmozduláson (4.5–10 lejtőszög), a legjelentősebb szintkülönbség 110 méter.
2. *Alapkőzet és talaj:* A Kaszonyi-hegy alapkőzete a fluidális riolit, amely az aszóvölgy kétoldalán a felszínen is megtalálható. Jellegzetesen savanyú vulkáni kőzet, amelynek SiO₂ tartalma rendkívül jelentős, a 70 %-ot is meghaladja. A hegy DDNy-i részét borító negyedidőszaki karbonátos képződményeket (lösszerű üledékek, fosszilis talajok, lejtőüledékek) a gyűjtés környékén nem lehetett kimutatni. A talaj, illetve a kőzetmáladék rendkívül vékony (4–5 cm vastagságú) volt. Az avarszint is minimális kifejlődésben jelentkezett a domboldalakon, de az aszóvölgy hegylábi részén az összemosott málladékok, talaj és lehullott növényi részek kivastagodtak és 5–10 m² felszínű, 20–30, helyenként 50 cm vastag „torlatokat” alkottak.
3. *Növényzet:* Zárt lomboserdő zónához tartozik a gyűjtési terület, de a hegy DDNy-i oldalán, mikroklimatikus okok miatt, feltételezhető, hogy erdőssztyepp is kialakulhatott (megtalálható a *Acer tataricum*). Napjainkban a D-i oldalon a szőlőművelés miatt az eredeti növényzet jórészt eltűnt. A gyűjtési területen, a hegy K-i oldalán, az uralkodó társulás kocsánytalan-dárdáskaréjú tölgyes (*Tilio tomentosae-Quercetum dalechampii-cerris*), de *Quercus cerris* nélkül, helyette a kocsánytalan tölgygel (*Q. petraea*) és a dárdáskarélyú tölgygel (*Q. dalechampii*) elegyesen. Az aszóvölgyben hazánk, legészekibb, természetes, ezüsthársas populációja (*Tilia tomentosa*) található (Fintha, I. 1992), amely az erdélyi szigetegység felé mutat vegetációs kapcsolatot. A gyűjtési pontok erre

a területre koncentráálódtak. Az erdőterület kiterjedése 6 ha (Szádok oldal), az erdőállomány kora 30–40 év. Az ezüsthársas erdőrészt fokozottan védett terület. A gyepszintben bihari csormolya (*Melampyrum bihariense*) a dáciikus kapcsolatot, a szálkás pajzsika (*Dryopteris carthusiana*) és a többi páfrányfaj a hűvös, nedves mikroklímát jelzik. A gyűjtési területről a következő fajok kerültek elő:

1. *Cochlicopa lubrica* (Müller, 1774)
2. *Punctum pygmaeum* (Draparnaud, 1801)
3. *Arion subfuscus* (Draparnau, 1801)
4. *Vitrea pellucida* (Müller, 1774)
5. *Vitrea diaphana* (Studer, 1820)
6. *Aegopinella minor* (Stabile, 1864)
7. *Cochlodina laminata* (Montagu, 1803)
8. *Clausilia pumila* (C. Pfeiffer, 1828)
9. *Balea stabilis* (C. Pfeiffer, 1847)
10. *Bradybaena fruticum* (Müller, 1774)
11. *Perforatella vicina* (Rossmässler, 1842)
12. *Perforatella rubiginosa* (Schmidt, 1853)
13. *Helix pomatia* (Linnaeus, 1758)

A begyűjtött Mollusca fauna teljesen új adatokat szolgáltat a magyarországi, recens, szárazföldi csigák elterjedéséhez, mert korábban a területről nem közöltek ilyen jellegű anyagot. Ez mellett kiemelhető a faunából a *Vitrea diaphana* (Studer, 1820), *Balea stabilis* (C. Pfeiffer, 1828) fajok jelenléte, mert a Magyar Nagyalföld területéről ez az első gyűjtési adat mindkét fajra vonatkozóan. A *B. stabilis* fajt korábban (Pintér, L. et al. 1979) Szeged környéki hordalék anyagból közölték, de a magyarországi *Clausiliák* revíziója során törölték, mert *Clausilia pumila* fajnak bizonyult (Kiss, É.–Pintér, L. 1982–83). A *B. stabilis* faj a fentebb leírt gyűjtési területen tömegesnek mondható, élő állapotban is sikerült begyűjteni (az alkoholos anyagok a debreceni Ásvány- és Földtani Tanszéken vannak elhelyezve). Magyarországi elterjedési adata – ezideig – publikálatlan ennek a kárpáti elterjedésű fajnak, csak szóbeli közlés alapján tudjuk (Varga András, gyöngyösi Mátra Múzeum, 1993. november), hogy előkerült a Zempléni (Tokaji)-hegység É-i részéről is.

A Mollusca faunában igen jelentős arányban találhatók az erdei környezetet igénylő faunaelemek, a kárpáti (*Balea stabilis*, *Perforatella vicina*), a közép-európai (*Vitrea diaphana*, *Clausilia pumila*) hegyvidéki területeken elterjedt fajok. Ez a faunaösszetétel nem jellemző az Alföldre, még a jelentősebb csapadékbevételű, erősen erdőszült ÉK-Alföldön is rendkívülinek mondható (különösen a *Balea stabilis* és a *Vitrea diaphana* jelenléte miatt). Véleményünk szerint ez a faunaösszetétel a Kárpátok középhegységi területeivel rokonítható, és a barabási Kaszonyi-hegy szárazföldi csigaanyaga, bár a fajok többsége a környező síksági terület bolygatatlanabb erdeiben megtalálható, mégis szigetfauna (ökológiai értelemben) jelleget mutat. Hasonló szigetfaunának feltételezhető a Ukrajnához tartozó, Kárpátaljai területen a Beregszászi-hegység több vulkáni kúpján is.

Összefoglalás

A szerzők Magyar Nagyalföld ÉK-i részén, a Barabás községhez tartozó Kaszonyi-hegyen, recens malakológiai felmérést végeztek. A területen korábban ilyen jellegű vizsgálat nem történt. *Tilio tomentosae-Quercetum dalechampii-cerris* társulásban, riolit alapkőzetben, egy szárazvölgyben, több, kárpáti elterjedésű Mollusca fajt is ki lehetett mutatni. A zárt erdei környezetet igénylő fajok aránya kiemelkedő a területen és ez a fajösszetétel elkülönül a környező síksági területektől és a Kárpátok középhegységi régiójának malakofaunáival rokonítható. A *Balea stabilis* (C. Pfeiffer, 1847) és a *Vitrea diaphana* (Studer, 1820) fajnak ez az első előfordulási adata a Magyar Nagyalföldön.

Summary

The authors describe the present-day malacofauna of Kaszony-hill near the village of Barabás, situated in the northeastern part of the Great Hungarian Plain. No similar survey had been made in the area previously. In a *Tilio tomentosae-Quercetum dalechampii-cerris* stand on rhyolite bedrock along an astatic stream valley several species were pointed out which are generally characterised by Carpathian geographical distribution. The proportion of species associated with close woodland is high. This species composition differs markedly from that of the surrounding lowlands and can be related to the mollusc assemblages in the submontane regions of the Carpathians. Also, the first data on the occurrence of *Balea stabilis* (C. Pfeiffer, 1847) and *Vitrea diaphana* (Studer, 1820) in the Great Hungarian Plain are presented.

Köszönetnyilvánítás

A szerzők köszönetet mondanak Varga Andrásnak, a gyöngyösi Mátra Múzeum munkatársának, a *Balea stabilis* faj meghatározásánál nyújtott segítségéért.

Irodalom

- FINTHA, I. 1992. A Barabás község határában lévő Kaszonyi-hegy hazai részének, mint országos jelentőségű természetvédelmi területnek kezelési irányelvei. Kézirat, p. 6. Hortobágyi Nemzeti Park Adattára.
- KISS, É.–PINTÉR, L. 1982–83. Magyarország recens Clausiliidái. Folia Historico-naturalia Musei Matraensis, pp. 137–156.
- PINTÉR, L.–RICHNOVSZKY, A.–SZIGETHY, A. 1979. A magyarországi puhatestűek elterjedése. Soosiana, Suppl. p. 350.

DELI Tamás

KISS János

SÜMEGI Pál

Kossuth L. Tudományegyetem, Ásvány- és Földtani Tanszék.
H-4010 Debrecen Pf.: 4.

